

علل گرایش جوانان و نوجوانان شهرستان محلات به مواد مخدر و ارائه راهکارهای پیشگیرانه

حمید جلالی^۱، سعید راستینه^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۵/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۷/۲۲

چکیده

زمینه و هدف: روند افزایش تعداد معتادان و میزان کشفیات مواد مخدر در شهرستان محلات وضعیت نگران کننده‌ای دارد. به طوری که در سال ۱۳۹۱ حدود ۵۲ کیلو انواع مواد مخدر کشف و ضبط شده است. بی‌شک مبارزه با گرایش جوانان و نوجوانان به مواد مخدر نیازمند درک علل آن است تا راهکارهای پیشگیری و مقابله مؤثری نیز ارائه شود.

روش: این تحقیق بر اساس هدف از نوع کاربردی است که به روش توصیفی - تحلیلی انجام شد. جامعه آماری پژوهش ۳۵ نفر از افراد معتادی است که تحت درمان قرار دارند و به طور تصادفی انتخاب و پرسشنامه محقق ساخته بین آنان توزیع شد. برای آزمون فرضیه‌ها، از آزمون تی مستقل تک نمونه‌ای استفاده شد.

یافته‌ها و نتایج: نتایج پژوهش بیانگر آن است که وابستگی به دوستان و گروه همسالان، نقش خانواده، در دسترس بودن مواد مخدر، حس کنجکاوی فرد جامعه و عوامل فردی (نظیر سن، تحصیلات و مانند آنها) در گرایش جوانان و نوجوانان شهرستان محلات به مواد مخدر تأثیر دارد. به منظور پیشگیری و کاهش گرایش افراد به مواد مخدر پیشنهاد می‌شود، نهادهای مختلف اجتماعی (خانواده، مدرسه و جامعه) با ایجاد تغییر در برنامه‌های موجود در رسانه‌ها، ایجاد تفریحات سالم، آموزش به جوانان و نوجوانان، بالا بردن سطح تحصیلات خانواده‌ها، توجه والدین به دوستان فرزند خود، اطلاع‌رسانی به خانواده‌ها و افراد، نسبت به پیشگیری از گرایش جوانان و نوجوانان محلات به مواد مخدر اقدام کنند.

کلیدواژه‌ها: مواد مخدر، اعتیاد، پیشگیری از اعتیاد، جوانان و نوجوانان، شهرستان محلات

۱. دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی پردیس فارابی دانشگاه تهران (نویسنده مسئول). رایانامه: hamidjalali@gmail.com

۲. کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران. رایانامه: saiedrastineh@iran.ir

مقدمه

شهرستان محلات به دلیل داشتن خصوصياتی از قبیل توریستی بودن، نبود شغل یا کار مناسب برای ساکنان، وجود مناطق حاشیه‌نشین و نبود امکانات رفاهی مناسب برای جوانان و نوجوانان با معضل اعتیاد بیش از حد معمول روبرو شده است. در سال‌های گذشته در این شهرستان مراکز بازپروری معتادان به دلایلی از قبیل نداشتن بودجه مناسب و نبود حمایت مسئولان تعطیل شده است. شهرستان محلات به دو منطقه ده بالا و ده پایین تقسیم می‌شود؛ محله ده بالا را ساکنان بومی این شهرستان تشکیل می‌دهند که بیشتر از نظر مالی و امکانات شهری در سطح بالایی قرار دارند اما در محله ده پایین بیشتر ساکنان اشخاصی هستند که از دیگر شهرها به شهرستان محلات مهاجرت کرده و بدون داشتن حداقل امکانات شهری و بضاعت مالی در آنجا سکنی گزیده‌اند؛ بیشتر ساکنان محله ده پایین را افراد فقیر، بیکار و معتاد تشکیل می‌دهند؛ با توجه به وجود این افراد در شهرستان محلات و ارتباطاتی که بین آنها وجود دارد به واسطه نداشتن تحصیلات لازم و شغل مناسب بسیاری از جرائم مواد مخدر از قبیل خرید و فروش مواد، حمل و نگهداری مواد، ترانزیت مواد و جرائم مرتبط به ویژه سرقت، ضرب و جرح و درگیری مسلحانه در محلات افزایش یافته است. در شهرستان محلات سالیانه بر تعداد معتادان افزوده می‌شود و میزان کشفیات مواد مخدر وضعیت نگران‌کننده‌ای را به وجود آورده است به طوری که مطابق آمار نیروی انتظامی شهرستان محلات در سال ۱۳۹۱ حدود ۵۲ کیلو انواع مواد مخدر در شهرستان محلات کشف و ضبط شده است.^۱ در سال‌های اخیر به نظر نمی‌رسد که مبارزه با مواد مخدر تأثیری در کاسته شدن استعمال آن داشته باشد در حالی که اشکال مبارزه، تا حدی تغییر یافته است. ولی با این وجود تعداد مصرف‌کنندگان این شهرستان روز به روز افزایش یافته و بار مالی و اقتصادی مصرف مواد مخدر افزون‌تر شده است. بر این اساس مهمترین معضل شهرستان محلات اعتیاد جوانان و نوجوانان این شهرستان و جرائم مرتبط با آن است.

اهمیت و ضرورت پژوهش را می‌توان با کمی تامل در آمارهای ملی و منطقه‌ای درک کرد. بخشی از خسارت‌ها و زیان‌های ناشی از عدم پیشگیری از اعتیاد در مرحله نوجوانی و جوانی قابل محاسبه عددی است مانند خسارات مادی تحصیلی، درمان، مقابله و مانند آنها، اما بخش قابل توجهی از آن قابل بیان در قالب رقم و

۱. گزارش پلیس مبارزه با مواد مخدر فرماندهی انتظامی شهرستان محلات.

عدد نیست، مانند پیامدهای روانی و امنیتی بر فرد، خانواده و جامعه. راهکارهای مقابله‌ای کیفی که تاکنون اعمال شده است نه تنها کاهش در تقاضا به وجود نیاورده است بلکه شواهد و آمارهای موجود بیانگر افزایش تقاضا است. با توجه به اینکه در این زمینه تحقیقات و کنکاش‌های علمی صورت نپذیرفته، بنابراین ضروری است علل گرایش به اعتیاد به مواد مخدر در شهرستان محلات بررسی شود و چه بسا نتایج این پژوهش بتواند فوایدی از جمله در بحث شناخت علت‌های اعتیاد و پیشگیری از وقوع آن به خانواده‌ها و مسئولان شهرستان برساند. به طور کلی مهم‌ترین اهداف پژوهش را می‌توان چنین برشمرد: ۱. تبیین علل اعتیاد از جنبه‌های مختلف فردی (جنس و سن)، اجتماعی، اقتصادی، مذهبی و جغرافیایی؛ ۲. شناساندن زمینه‌های گرایش به عموم مردم و سازمان‌های مرتبط به منظور آگاهی هرچه بیشتر آنان به منظور پیشگیری از اعتیاد و ۳. پیشنهاد و توصیه راهکارهای مختلف برای پیشگیری از گرایش به مواد مخدر.

مبانی نظری: عادت کردن و خو گرفتن به هر چیز را اعتیاد می‌نامند^۱. اعتیاد، یک بیماری روانی اجتماعی است که از مصرف غیرطبیعی و غیرمجاز برخی مواد مانند تریاک، الکل و مانند آنها ناشی می‌شود. از سال ۱۹۶۴، سازمان بهداشت جهانی استفاده از عبارت وابستگی دارویی یا وابستگی دارو را به جای اصطلاح اعتیاد توصیه کرده است، اما اعتیاد هنوز در مفهوم خود جای دارد^۲. اعتیاد، شامل وابستگی به عوامل یا موادی است که تکرار مصرف آنها، با کم و کیف مشخص و در زمان معین، از دیدگاه معتاد ضروری می‌نماید، یعنی تداوم بخشیدن به مصرف مواد و عوامل مخدر، درمانی عامیانه، غیرمعمول و دور از موازین علمی؛ و معتاد کسی است که نیازمند و دارای وابستگی روانی و جسمانی به مواد مخدر و عادت‌زا است که به منظور برآوردن آن باید از این مواد به طور مداوم استفاده کند (جمعی از مترجمان، ۱۳۸۳).

مواد مخدر عبارت است از موادی که در نتیجه مصرف و استعمال آن به دلیل اثری که بر روی سلسله اعصاب برجای می‌گذارد، حالت و وضع روانی و روحی مصرف‌کننده را دگرگون می‌سازد. به طور کلی مواد مخدر به موادی اطلاق می‌شود که مصرف آنها در انسان حالتی غیرعادی ایجاد کند، این حالات که بیشتر لذت بخش هستند به صورت موقت و کاذب به وجود می‌آید. هر ماده طبیعی یا مصنوعی که آثار زیر را ایجاد کند، ماده مخدر محسوب می‌شود.

1. <http://www.dchq.ir/htmodules.php?ops=modload &name>

2. <http://www.nairan.org/info1.asp>

به اعتقاد تحلیلگران اجتماعی، اعتیاد به مواد مخدر، به عنوان یکی از مسائل پیچیده اجتماعی در عصر حاضر است که زمینه‌ساز بروز بسیاری از آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی است. به عبارت دیگر رابطه اعتیاد با مسائل اجتماعی ارتباطی دو جانبه است؛ از یک سو اعتیاد، جامعه را به رکود و انحطاط می‌کشانند و از سوی دیگر پدیده‌هایی است که ریشه در مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه دارد. اعتیاد گرایش فرد را به اصول اخلاقی و معنوی و ارزش‌های اجتماعی کاهش می‌دهد به طوری که آسیب‌شناسان اجتماعی، اعتیاد را به مثابه «جنگ شیمیایی خانگی» و «جنگ بدون مرز» می‌دانند. سازمان بهداشت جهانی مسئله مواد مخدر، اعم از تولید، انتقال، توزیع و مصرف را در کنار مسائل جهانی دیگر یعنی تولید و انباشت سلاح‌های کشتار جمعی، آلودگی محیط زیست، فقر و شکاف طبقاتی، از جمله مسائل اساسی شمرده است که حیات بشری را در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی در عرصه جهانی مورد تهدید و چالش جدی قرار می‌دهد (قربان حسینی، ۱۳۶۸، ص ۲۹).

در پژوهش‌های مختلفی، علل کلی گرایش به اعتیاد شامل این موضوعات برشمرده شده است: «دوران بلوغ و نوجوانی به دلیل ویژگی‌هایی از قبیل تشخیص‌طلبی، اعلام استقلال، مخالفت جویی، خودنمایی، تبعیت از گروه‌های مرجع، ضعف ایمان و اخلاق و بی‌بندوباری در خانواده‌ها، برخورد‌های نامناسب و نابجای اطرافیان و اعضای خانواده، رابطه ناگسستنی سیگار و اعتیاد، انزوا و کناره‌گیری از خانواده و رفت و آمد با دوستان ناباب (شهیدی، ۱۳۷۵، ص ۷۴)، شناخت ناکافی و ناآگاهی خانواده از اعتیاد و آثار تخریبی آن، اعتیاد والدین (مدنی، ۱۳۸۱، ص ۱۷۹)، کمبود محبت (عریبان، ۱۳۸۲، ص ۲۳)، خشونت خانوادگی (جهانگرد، ۱۳۷۹، ص ۶۵)، اختلاف والدین، کنترل بیش از حد فرزندان، آشفتگی کانون خانواده (فولادی، ۱۳۸۲، ص ۱۶۷)، مشغله کاری والدین (مهدی‌خان، ۱۳۸۲، ص ۱۰۴)، آثار فردی اعتیاد به مواد مخدر، فقر و مشکلات معیشتی، بیکاری و فقدان تخصص، سنت‌ها و هنجارهای نادرست، بی‌سوادی و کمبود امکانات تفریحی (پاول و همکاران، ۱۳۷۳، ص ۱۰).

عوامل جغرافیایی: محلات از نظر بخش‌بندی کشوری یکی از شهرستان‌های استان مرکزی است. مهاجرت بی‌رویه از شهرهای مجاور از قبیل، خمین، دلیرجان و افراد تبعه افغان سبب افزایش جمعیت شهر در سال‌های اخیر شده است. بروز مشکلاتی چون نبود توازن بین جمعیت و امکانات شهر، تراکم بالای جمعیت، کمبود مسکن، مشکلات رفت و آمد و تعارض فرهنگ‌ها از جمله پیامدهای ناگوار مهاجرت‌های بی‌رویه

به این شهر محسوب می‌شود. شهرستان محلات به واسطه قرار گرفتن در مسیر ترانزیتی و همجواری با شهرهای مرکزی کشور (تهران، قم و اراک)، مهاجرپذیری، توریستی بودن، نبود شغل یا کار مناسب برای ساکنان، وجود منطقه‌های حاشیه‌نشین و نبود امکانات رفاهی مناسب برای جوانان و نوجوانان بیش از پیش با اعتیاد سروکار دارد. در این میان جوانان و نوجوانان بیشتر از اقشار دیگر جامعه در معرض خطر قرار دارند. بنابراین دو عامل جغرافیایی مهاجرت و حاشیه‌نشینی و زندگی در محلات جرم‌زا در گرایش جوانان و نوجوانان شهرستان محلات به مواد مخدر اهمیت بیشتری دارند.

خانواده: زمانی که پدر و مادر فقط نقش والد و والده را ایفاء می‌کنند یعنی فقط رابطه زیستی با فرزندان خود دارند، اما در راه اجتماعی کردن آنان مسئولیتی احساس نمی‌کنند، در این صورت خانواده فقط ابعاد زیستی خواهند داشت. همچنین کودکی که والدین معتاد دارد، ممکن است از طرف پدر و مادر معتاد با بی‌توجهی و سهل‌انگاری مواجه شود. شخصیت کودک در چنین خانواده‌های رشد نیافته و گرفتار عدم تعادل روانی و سستی اراده است (موسی‌نژاد، ۱۳۸۳، ص ۱۹۸).

گروه دوستان و همسالان: بیشتر معتادان، عامل اعتیاد خود را «رفیق ناباب» می‌دانند؛ قدرت و نیروی عاطفی این گروه همیشه در سطحی بالا قرار دارد. انگیزه‌ای که فرد را به سمت گروه‌های بزهکار و معتاد هدایت می‌کند، نیازهای روانی و ارضاء نشدن بعضی از این نیازها و محرومیت از آنها است (محمدزاده، ۱۳۸۸، ص ۲۲).

محیط تحصیلی: مدرسه، اولین محیط اجتماعی است که کودک بعد از محیط خانوادگی در آن با زندگی دسته‌جمعی آشنا می‌شود. بی‌توجهی مربیان به احساسات عاطفی، نیازها، تربیت اجتماعی و اخلاقی و مذهبی دانش‌آموزان و مشکلات آن‌ها، بی‌توجهی به مصرف مواد مخدر در مدرسه، استرس‌های شدید تحصیلی و محیطی، فقدان حمایت مسئولان از نیازهای روانی اشخاص به ویژه هنگام بروز مشکلات و طرد شدن از سوی آنها، می‌تواند زمینه را برای استعمال مواد مخدر و اعتیاد آماده کند. دسترسی کودک به امکانات تحصیلی، فراهم کردن محیط روانی مناسب برای آموزش هنجارها و ارزش اجتماعی، ارائه الگوی مطلوب رفتاری، فراهم کردن وسایل و امکانات تحصیل برای کودکان، انتخاب معلمان مناسب، ارتباط مناسب بین خانه و مدرسه، از جمله موضوعات مهمی است که حکومت‌ها در تحقق آن سهیم هستند (مهدوی، ۱۳۹۰، ص ۱۹۲).

عوامل اقتصادی: در آغاز اعتیاد، فرد برای دستیابی به پول و بر اساس نیاز مالی به خرید و فروش مواد می‌پردازد اما با ابتلاء به اعتیاد، این دلیل اولیه جای خود را به وابستگی و سوء مصرف مواد می‌دهد که این فرایند موجب

تشدید فقر شده و سرانجام چرخه باطل فقر، اعتیاد، فقر را به وجود می‌آورد (رستمی، ۱۳۸۸، ص ۲۵).

رسانه و بزهکاری: رسانه ملی در مواردی با کاهش قبح جرم در برنامه‌ها و سریال‌های خود موجب تشدید آسیب‌های اجتماعی شده است. رسانه باید سطح سواد و آگاهی مخاطب را در تحلیل حادثه و جزئیات آن در نظر داشته باشد، زیرا هرگونه تحلیل و بررسی جرم و جنایت ممکن است زمینه‌ساز بحران و حرکت‌های اجتماعی باشد و این موضوع از چنان اهمیتی برخوردار است که امروزه در رسانه‌های جهانی مورد توجه بسیار قرار می‌گیرد. رسانه‌های جمعی (از مطبوعات، سینما، رادیو و تلویزیون گرفته تا بازی‌های رایانه‌ای، لوح‌های فشرده موسیقی، دی‌وی‌دی، اینترنت و شبکه‌های ماهواره‌ای) ابزاری هستند که در یک جامعه از آن برای ابلاغ پیام‌ها، بیان افکار و انتقال مفاهیم به دیگران استفاده می‌شود (ستوده، ۱۳۸۱، ص ۵۸). از نظر «مک لوهان» رسانه، همان پیام است. به عقیده وی، رسانه نه تنها از محتوای پیام خود جدا نیست، بلکه به مراتب مهم‌تر از خود پیام نیز هست و بر آن تأثیر چشمگیری دارد (دادگران، ۱۳۸۲، ص ۹۰). چنانچه اگر روند هنر سینمایی ایران به همین منوال پیش رود، در رقابت با سایر رسانه‌ها، به ویژه تلویزیون و اینترنت در سال‌های آتی اثر آسیب‌زدایی چندانی در میان نوجوانان و جوانان نخواهد داشت (شیخاوندی، ۱۳۸۳، ص ۴۰۲). بیان انحرافات اجتماعی از رسانه‌ها آثار و کارکردهای اجتماعی مثبتی دارد که به برخی از آنها اشاره می‌شود.

الف. اطلاع‌رسانی و هشدار: یکی از کارکردهای اساسی رسانه‌ها اطلاع‌رسانی از وقایع است که در محیط اجتماعی واقع می‌شود. پیشرفت بهت‌انگیز وسایل ارتباط جمعی در قرن حاضر جهان را به دهکده کوچکی تبدیل کرده است که انسان‌ها امکان اطلاع‌یابی از همه وقایع و حوادث جهان را به طور وسیع و جامع دارند. در عصر ارتباطات هیچ حادثه‌ای هر چند در دورترین مناطق جهانی باشد، منحصر به یک منطقه جغرافیایی نیست (ساروخانی، ۱۳۷۳، ص ۷۲).

ب. آموزش قوانین: قوانین در هر جامعه‌ای مبنای اصلی نظم و انضباط اجتماعی محسوب می‌شوند، به طوری که بدون وجود قوانین، نظم و انتظام اجتماعی میان افراد، سازمان‌ها و نهادهای مدنی غیرممکن خواهد بود. قانون نه تنها رابطه میان کنشگران را تعریف می‌کند، بلکه روابط میان نهادها و گروه‌های اجتماعی را نیز در سطح کلان مشخص کرده، برای کسانی که از آن تخطی می‌کنند، کیفر و مجازاتی را معلوم کرده است. کارکرد مهم رسانه در این زمینه شناساندن قانون و کیفر آن به کنشگران اجتماعی

برای کاهش میزان ارتکاب جرائم است.

پ. کنترل اجتماعی: رسانه‌های همگانی نیز، دارای کارکرد کنترل اجتماعی هستند. رسانه‌ها با درج و انعکاس نابهنجاری‌های اجتماعی و عواقب شومی که در انتظار افراد کجرو قرار دارد، به طور غیرمحمسوس، اقدام به کنترل و پیشگیری از نابهنجاری‌های جامعه می‌کنند. رسانه‌ها بیشتر از طریق اقتناع‌پذیری بهتر می‌توانند در کنترل اجتماعی مؤثر باشند.

ت. پیشگیری از جرم: عملکرد رسانه‌ها در شکل دادن به تعریف جرم و کجروی، نقش آنها را در ایجاد تغییرات قانونی و تقویت انواع خاص از راهکارهای عملیاتی پلیس، به نقش بسیار مؤثری بدل می‌کند، برای مثال، می‌توان به وضع قوانین مربوط به منع عبور و مرور جوانان و اتخاذ شیوه‌هایی برای کنترل اماکن خاص اشاره کرد (سلیمی، ۱۳۸۵، ص ۱۶۰).

ث. نقش جستجوگری: رسانه‌ها در سال‌های اخیر در کنار نقش‌های اطلاع‌رسانی، کنترل اجتماعی، آموزش و مانند آنها، رسالت دیگری را بر عهده گرفته‌اند و آن نقش جستجوگری و تفتیشی است. بر این اساس رسانه‌ها با افشاگری‌های خود، سکوت مراجع دولتی و رسمی را می‌شکنند و آن را حیران می‌کنند و از طریق مطلع کردن افکار عمومی، به دولت‌ها فشار می‌آورند تا در موارد نقص شدید هنجارها و ارتکاب جرائم شدید، واکنش‌های متناسب از خود نشان دهند و از روش‌های ملاحظت‌آمیز و چشم‌پوشانه خودداری کنند (فرجیها، ۱۳۸۸، ص ۷۳).

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی است و روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی است. داده‌ها با استفاده از روش میدانی به وسیله ابزار پرسشنامه، مصاحبه و آمار از دادگاه انقلاب شهرستان محلات جمع‌آوری شد. جامعه آماری پژوهش ۳۵ نفر از جوانان و نوجوانان معتاد عضو انجمن NA محلات و متهمانی است که به دادگاه انقلاب محلات مراجعه کرده‌اند، است. پرسشنامه محقق ساخته پژوهش دارای چهار بخش مشخصات فردی، وضعیت خانوادگی، وضعیت گروه همسالان و علل گرایش به مصرف مواد مخدر است. تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام شد. جامعه مورد مطالعه با توجه به متغیرهای مدنظر توصیف و تصویری از وضعیت موجود ارائه شد. برای تبیین این وضعیت از آمار استنباطی که طیف گسترده‌ای را تشکیل می‌دهد، استفاده می‌شود. در سطح توصیف، محقق درصد اثبات یا رد فرضیه‌های

تحقیق نیست، زیرا در این سطح از پردازش، از آمار توصیفی برای تشریح وضعیت موجود استفاده می‌کند.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی: بیش از ۹۰ درصد از جامعه آماری این پژوهش را مردان تشکیل می‌دهند و بیش از ۴۰ درصد افراد در دوران دبیرستان ترک تحصیل کرده‌اند و تنها ۲۲/۹ درصد افراد در دوران ابتدایی ترک تحصیل کرده‌اند. همچنین، نزدیک به ۵۰ درصد افراد حاضر در این پژوهش به همراه پدر و مادر اصلی خود زندگی می‌کنند و ۵/۷ درصد افراد فاقد مسکن هستند. همچنین، والدین ۴۰ درصد از افراد حاضر در این مطالعه بی‌سواد و تنها ۲/۹ درصد تحصیلات بالای دیپلم دارند و بیش از ۴۰ درصد مادران افراد حاضر در این پژوهش بی‌سواد هستند. با این تفاسیر سطح سواد والدین در این پژوهش بسیار پایین است. گفتنی است که تنها ۱۰ درصد خانواده‌های افراد حاضر در این پژوهش درآمدی بالاتر از ۶۰۰ هزار تومان را دارند و عموم این افراد از خانواده‌های با درآمد پایین هستند.

الف. متغیرهای فردی

سن: نتیجه به دست آمده از پرسشنامه از معتادان شهرستان محلات، سن شروع به اعتیاد این افراد را به شرح جدول ۱ نشان می‌دهد.

جدول ۱. توزیع فراوانی جامعه آماری برحسب سن شروع به اعتیاد در محلات

درصد	فراوانی	سن شروع به اعتیاد
۲۰	۷ نفر	بین سن ۱۰ تا ۱۵ سال
۵۴/۲۸	۱۹ نفر	بین سن ۱۶ تا ۲۰ سال
۲۰	۷ نفر	بین سن ۲۱ تا ۲۵ سال
۰	۰	بین سن ۲۶ تا ۳۰ سال
۵/۷	۲ نفر	بین سن ۳۱ تا ۳۵ سال

جنسیت: بیش از ۹۰ درصد جامعه آماری پژوهش را مردان تشکیل می‌دهند. در جدول ۲ جزئیات مربوط به نحوه توزیع این متغیر وجود دارد.

جدول ۲. توزیع فراوانی جامعه آماری بر حسب جنسیت

شاخص	فراوانی	درصد
زن	۳	۸/۶
مرد	۳۲	۹۱/۴
مجموع	۳۵	۱۰۰

ب. متغیرهای محیطی

زمان ترک تحصیل: با توجه به داده‌های جدول ۳، بیش از ۴۰ درصد افراد در دوران دبیرستان ترک تحصیل کرده‌اند.

جدول ۳. توزیع فراوانی جامعه آماری بر حسب زمان ترک تحصیل

شاخص	فراوانی	درصد
ابتدایی	۸	۲۲/۹
راهنمایی	۱۲	۳۴/۳
دبیرستان	۱۵	۴۲/۹
مجموع	۳۵	۱۰۰

ترکیب خانواده و محل اقامت: همان طور که مشاهده می‌شود نزدیک به ۵۰ درصد افراد حاضر در این پژوهش به همراه پدر و مادر اصلی خود زندگی می‌کنند. در جدول ۴ جزئیات این متغیر آمده است.

جدول ۴. توزیع فراوانی جامعه آماری بر حسب ترکیب خانواده و محل اقامت

شاخص	فراوانی	درصد
به همراه پدر و مادر اصلی	۱۷	۴۸/۶
به همراه ناپدری	۲	۵/۷
همراه مادر تن‌ها	۶	۱۷/۱
همراه پدر تن‌ها	۱	۲/۹
همراه برادر یا خواهر	۱	۲/۹
همراه دوستان	۱	۲/۹
مستقل	۲	۵/۷
فاقد مسکن	۲	۵/۷
پاسخ نداده	۳	۸/۶
مجموع	۳۵	۱۰۰

تحصیلات پدر: والدین ۴۰ درصد از افراد حاضر در این مطالعه بی سواد و تنها ۲/۹ درصد تحصیلات بالای دیپلم دارند. در جدول ۵ جزئیات این موضوع آمده است.

جدول ۵. توزیع فراوانی جامعه آماری برحسب تحصیلات پدر

شاخص	فراوانی	درصد
بیسواد	۱۴	۴۰
ابتدایی	۷	۲۰
راهنمایی	۵	۱۴/۳
دیپلم	۸	۲۲/۹
فوق دیپلم	۱	۲/۹
لیسانس	۰	۰
فوق لیسانس و بالاتر	۰	۰
مجموع	۳۵	۱۰۰

تحصیلات مادر: مشاهده می شود که بیش از ۴۰ درصد مادران افراد حاضر در این پژوهش بی سواد هستند و سطح سواد مادران این افراد پائین است. اطلاعات تفصیلی در جدول ۶ آمده است.

جدول ۶. توزیع فراوانی جامعه آماری برحسب تحصیلات پدر

شاخص	فراوانی	درصد
بیسواد	۱۵	۴۲/۹
ابتدایی	۵	۱۴/۳
راهنمایی	۷	۲۰
دیپلم	۷	۲۰
فوق دیپلم	۰	۰
لیسانس	۱	۲/۹
فوق لیسانس و بالاتر	۰	۰
مجموع	۵	۱۰۰

میزان درآمد خانواده: تنها ۱۰ درصد خانواده های افراد حاضر در این پژوهش درآمدی بالاتر از ۶۰۰ هزار تومان را دارند و عموم این افراد از خانواده های با درآمد پائین هستند. اطلاعات تفصیلی در جدول ۷ آمده است.

جدول ۷. توزیع فراوانی جامعه آماری برحسب میزان درآمد خانواده

شاخص	فراوانی	درصد
زیر ۲۰۰ هزار	۷	۲۰
۲۰۰ تا ۴۰۰ هزار	۸	۲۲/۹
۴۰۰ تا ۶۰۰ هزار	۱۰	۲۸/۶
۶۰۰ هزار به بالا	۱۰	۲۸/۶
مجموع	۳۵	۱۰۰

یافته‌های استنباطی

در این پژوهش برای آزمون فرضیه‌ها، با توجه به نوع سؤالات پرسشنامه، از آزمون تی مستقل تک نمونه‌ای استفاده شد. در این آزمون نمرات کسب شده با مقدار میانگین مدنظر مقایسه می‌شوند و در صورت وجود اختلاف معنادار، رابطه شده است. در این نمونه آماری مردان نسبت به زنان گرایش بیشتری به مصرف مواد مخدر داشتند ($P < 0/05$) و زمان ترک تحصیل تأثیری در گرایش به مواد مخدر نداشته است ($P > 0/05$). همچنین، نتایج حاصل از آزمون تی نشان می‌دهد که هر چقدر سطح تحصیلات والدین پائین تر باشد، گرایش فرزندان به مصرف مواد مخدر افزایش می‌یابد.

به هر میزان که مواد مخدر بیشتر در دسترس جوانان قرار بگیرد، گرایش آنان به مصرف مواد بیشتر می‌شود؛ و به هر میزان که روش تربیتی والدین سختگیرانه و مستبدانه تر باشد میزان گرایش به مصرف مواد مخدر افزایش یافته است. وجود رابطه بین سابقه اعتیاد اعضای خانواده و رابطه والدین با یکدیگر و گرایش به مصرف مواد مخدر تأیید شده است ($P < 0/05$). به عبارتی هر چقدر رابطه بین والدین با یکدیگر مطلوب تر باشد، میزان گرایش به مصرف مواد مخدر کاهش می‌یابد و هر چقدر سابقه اعتیاد بین اعضای خانواده بیشتر باشد، گرایش به مصرف مواد مخدر افزایش می‌یابد. در نهایت به هر میزانی که گروه همسالان از مواد مخدر بیشتر مصرف کنند، محل زندگی فرد محلی مناسب نباشد و گروه همسالان جوانان را بیشتر به مصرف مواد مخدر تشویق کنند، گرایش به مصرف مواد در بین افراد افزایش می‌یابد.

الف. عوامل فردی

سن: با توجه به این مطلب که افراد به ۶ گروه سنی مختلف تقسیم شده‌اند، برای انجام آزمون تی تک نمونه‌ای، میانگین مدنظر ۳/۵ در نظر گرفته شد. نتایج در جدول ۸ آمده است.

جدول ۸. نتایج آزمون آماری متغیر سن

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار تی	سطح معناداری
سن شروع به مصرف	۳۵	۲/۱۷۱۴	۰/۹۵۴۴۲	۸/۲۳۵	۰/۰۰۰

با توجه به سطح معناداری به دست آمده، می‌توان نتیجه گرفت که میانگین برابر با ۳/۵ نیست. می‌توان نتیجه گرفت افراد با سن کمتر به خصوص در سنین ۱۶ تا ۲۰ سالگی، گرایش بیشتری به مصرف مواد مخدر داشته‌اند.

جنسیت: به منظور انجام آزمون تی مستقل تک نمونه‌ای برای شاخص جنسیت، میانگین ۰/۵ در نظر گرفته شد. نتایج آزمون تی مستقل تک نمونه‌ای در جدول ۹ آمده است.

جدول ۹. نتایج آزمون آماری متغیر جنسیت

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری	مقدار تی
جنسیت	۳۵	۰/۹۱۴	۰/۲۸۴	۰/۰۰۰	۸/۶۲۹

همان‌طور که مشاهده می‌شود سطح معناداری برای شاخص جنسیت برابر با صفر است و این عدد، عددی کوچکتر از ۰/۰۵ است. بنابراین می‌توان ادعا کرد که فرض صفر آزمون رد می‌شود و نمی‌توان میانگین این شاخص را ۰/۵ در نظر گرفت. با توجه به مثبت بودن مقدار آماره به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که گرایش شاخص به سمت عدد ۱ است؛ به عبارت دیگر، در این نمونه آماری مردان نسبت به زنان گرایش بیشتری به مصرف مواد مخدر داشتند.

ب. عوامل محیطی

زمان ترک تحصیل: برای انجام آزمون تی مستقل تک نمونه‌ای برای شاخص زمان ترک تحصیل مقدار میانگین، ۲ در نظر گرفته شد. نتایج این آزمون در جدول ۱۰ آمده است.

جدول ۱۰. نتایج آزمون آماری متغیر زمان ترک تحصیل

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار تی	مقدار پی
زمان ترک تحصیل	۳۵	۲/۲۰	۰/۷۹۷	۱/۴۸۴	۱/۴۷

سطح معناداری شاخص زمان ترک تحصیل برابر با ۱/۴۷ و عددی بزرگتر از ۰/۰۵ است. در نتیجه فرض صفر را نمی‌توان رد کرد؛ به عبارتی زمان ترک تحصیل تأثیری در گرایش به مواد مخدر ندارد.

تحصیلات والدین: در این بخش نیز آزمون تی مستقل تک نمونه‌ای، به صورت جداگانه برای تحصیلات پدر و تحصیلات مادر انجام شد. با توجه به گزینه‌های موجود در پرسشنامه و پس از کدگذاری، به منظور انجام آزمون تی مستقل تک نمونه‌ای برای تحصیلات والدین، میانگین ۴ در نظر گرفته شد.

جدول ۱۱. نتایج آزمون آماری متغیر تحصیلات والدین

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار تی	مقدار پی
تحصیلات پدر	۳۵	۲/۲۸۵۷	۱/۲۹۶۴۱	-۷/۸۲۳	۰/۰۰۰
تحصیلات مادر	۳۵	۲/۲۸۵۷	۱/۳۶۲۷۷	-۷/۴۴۲	۰/۰۰۰

همان طور که در جدول ۱۱ مشاهده می‌شود، برای شاخص تحصیلات پدر، سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۰ به دست آمده است و این عدد، عددی کوچکتر از ۰/۰۵ است. بنابراین می‌توان این ادعا را کرد که فرض صفر آزمون رد می‌شود و نمی‌توان میانگین این شاخص را ۴ در نظر گرفت. حال با توجه به منفی بودن مقدار آماره به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که هر چقدر سطح تحصیلات پدر کمتر باشد، گرایش فرزندان به مصرف مواد مخدر افزایش می‌یابد. این نتایج برای تحصیلات مادر نیز به همین صورت است. دسترسی به مواد مخدر: در این بخش نیز با توجه به سوالات مرتبط با دسترسی به مواد مخدر، به منظور انجام آزمون تی مستقل تک نمونه‌ای میانگین ۰/۵ در نظر گرفته شد (دسترسی=۱ و عدم دسترسی=۰).

جدول ۱۲. نتایج آزمون آماری متغیر دسترسی به مواد مخدر

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار تی	مقدار پی
دسترسی به مواد	۳۵	۰/۹۱۱۶	۰/۲۸۷۵	۸/۳۴۰	۰/۰۰۰

همانطور که در جدول ۱۲ مشاهده می‌شود، سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۰ به دست آمده است و این عدد، کوچکتر از ۰/۰۵ است. بنابراین می‌توان این ادعا را مطرح کرد که فرض صفر آزمون رد می‌شود و نمی‌توان میانگین این شاخص را ۰/۵ در نظر گرفت. با توجه به مثبت بودن مقدار آماره به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که به هر میزان که مواد مخدر بیشتر در دسترس جوانان قرار بگیرد، گرایش آنان به مصرف مواد بیشتر می‌شود.

روش تربیتی و مذهبی والدین: در این بخش، به منظور انجام آزمون تی مستقل تک نمونه‌ای، روش تربیتی و مذهبی والدین، با استفاده از سه شاخص روش تربیتی، رفتن به مراسم مذهبی و رابطه با مسائل دینی

سنجیده شد. در جدول ۱۳ نتایج آماری آزمون آمده است.

جدول ۱۳. نتایج آزمون آماری متغیر روش تربیتی و مذهبی والدین

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار آماره	مقدار پی
روش تربیتی	۳۵	۰/۲۸۵۷	۰/۴۵۸۳	-۲/۷۶۶	۰/۰۰۹
رفتن به مراسم مذهبی	۳۵	۲/۸۸۵۷	۱/۱۰۵۳۷	۲/۰۶۴	۰/۰۴۷
رابطه با مسائل دینی	۳۵	۲/۶۰۰۰	۰/۶۵۰۷۹	۵/۴۵۴	۰/۰۰۰

با توجه به نتایج آزمون تی مستقل تک نمونه‌ای برای هر کدام از شاخص‌ها مشاهده می‌شود که فرضیه صفر برای هر سه شاخص رد می‌شود. با توجه به مقدار آماره به دست آمده که منفی است می‌توان نتیجه گرفت که هر میزان روش تربیتی والدین سختگیرانه و مستبدانه‌تر باشد میزان گرایش به مصرف مواد مخدر افزایش می‌یابد. همچنین، نتایج حاصل از این آزمون آماری نشان می‌دهد که هر چقدر ارتباط والدین با مسائل دینی بیشتر باشد، میزان گرایش به مصرف مواد مخدر کمتر می‌شود. از هم‌گسیختگی خانواده: به منظور انجام آزمون تی مستقل تک نمونه‌ای، متغیر از هم‌گسیختگی خانواده، با استفاده از شاخص‌های اعتیاد والدین، دستگیری والدین، رابطه والدین با یکدیگر و رابطه والدین با فرزندان سنجیده شد. در جدول ۱۴ جزئیات آماری آزمون یاد شده آمده است.

جدول ۱۴. نتایج آزمون آماری متغیر از هم‌گسیختگی خانواده

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار آماره	مقدار پی
سابقه اعتیاد اعضای خانواده	۳۵	۰/۶۵۷۱	۰/۴۸۱۵۹	۱/۹۳۰	۰/۰۶۲
سابقه دستگیری در خانواده	۳۵	۰/۳۷۱۴	۰/۴۹۰۲۴	-۱/۵۵۲	۰/۱۳۰
رابطه والدین با یکدیگر	۳۵	۰/۶۵۷۱	۰/۴۸۱۵۹	۱/۹۳۰	۰/۰۶۲
رابطه والدین با فرزندان	۳۵	۳/۰۵۷۱	۱/۲۵۸۹۲	۰/۲۶۹	۰/۷۹۰

با توجه به نتایج آزمون تی مستقل تک نمونه‌ای برای هر کدام از شاخص‌ها مشاهده می‌شود که فرضیه صفر برای دو شاخص سابقه دستگیری والدین (وجود سابقه دستگیری = ۱ و نبود سابقه دستگیری = ۰) و رابطه والدین با فرزندان رد نمی‌شود و می‌توان این ادعا را کرد که این دو شاخص تأثیر معناداری در میزان گرایش به مصرف مواد مخدر ندارند. وجود رابطه بین سابقه اعتیاد اعضای خانواده و رابطه والدین با یکدیگر و گرایش به مصرف مواد مخدر تأیید شده است ($P < ۰/۰۵$). هر چقدر سابقه اعتیاد (اعتیاد = ۱ و

عدم اعتیاد=۰) بین اعضای خانواده بیشتر باشد، گرایش به مصرف مواد مخدر افزایش می‌یابد؛ همچنین، با توجه به مثبت بودن آماره و نوع کدگذاری (عدم وجود رابطه مطلوب بین والدین=۰ و وجود رابطه نامطلوب بین والدین=۱)، هر چقدر رابطه بین والدین با یکدیگر مطلوب‌تر باشد، میزان گرایش به مصرف مواد مخدر کاهش می‌یابد. نتایج به صورت تفکیکی شده برای هر کدام از شاخص‌ها به دست آمده است:

گروه همسالان: برای آزمون فرضیه چهارم با توجه به سوالات پرسشنامه و پس از کدگذاری، به منظور انجام آزمون تی مستقل تک نمونه‌ای از هم‌گسیختگی خانواده با استفاده از شاخص‌های مصرف مواد مخدر توسط دوستان، وجود افراد زندان رفته و معتاد در بین اهالی محل و تشویق دوستان برای مصرف و حمل مواد مخدر سنجیده شد. در جدول ۱۵، میانگین و انحراف معیار مرتبط با هر کدام از شاخص‌ها آمده است.

جدول ۱۵. نتایج آزمون آماری متغیر گروه همسالان

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار آماره	مقدار پی
مصرف مواد مخدر توسط دوستان	۳۵	۲/۰۲۸	۰/۸۲۱۴	۳/۸۰۴	۰/۰۰۱
وجود افراد زندان رفته و معتاد در بین اهالی محل	۳۵	۰/۹۱۴۳	۰/۲۸۴۰۳	۸/۶۲۹	۰/۰۰۰
تشویق دوستان برای مصرف و حمل مواد مخدر	۳۵	۰/۶۸۵۱	۰/۴۷۱۲	۲/۳۳۳	۰/۲۶

با توجه به نتایج جدول ۱۵، مشاهده می‌شود که سطح معناداری برای هر سه شاخص کوچکتر از ۰/۰۵ است؛ به عبارتی رابطه هر سه شاخص با گرایش به مصرف مواد مخدر تأیید می‌شود. بنابراین، به هر میزانی که گروه همسالان از مواد مخدر بیشتر مصرف کنند، محل زندگی فرد محلی مناسب نباشد و گروه همسالان جوانان را بیشتر به مصرف مواد مخدر تشویق کنند، گرایش به مصرف مواد در بین افراد افزایش می‌یابد.

بحث و نتیجه گیری

علت مهم و اساسی که باعث می‌شود نسل جوان و نوجوان به سمت اعتیاد گرایش پیدا کنند، برخورد نادرست خانواده با جوان و عدم درک روحیه جوان در این سنین است، پدر و مادر که به علت عدم درک روحیه و نیازهای جسمی و روحی و روانی جوان او را تهدید به ترک منزل می‌کنند یا دائم با یکدیگر در

حالت مشاجره به سر می‌برند که این خانواده بیشتر از هم گسیخته هستند و جوان هم دیگر تحمل زندگی کردن در این محیط را ندارد، ناچار از منزل بیرون می‌رود و این خروج زمانی که مداومت پیدا کرد باعث می‌شود جوان برای رفع ناراحتی و سرخوردگی خود در پارک‌ها به افرادی که بیشتر از عوامل پخش مواد مخدر یا معتادان هستند، پناه ببرند و کم‌کم به اعتیاد دچار شود.

دوست‌یابی و داشتن دوست خوب از مهمترین عواملی است که باعث می‌شود جوان راه را از بیراهه تشخیص دهد و گرفتار فساد و تباهی نخواهد شد. با توجه به اینکه سنین نوجوانی و جوانی زمان رشد عقلی و فکری جوان است و به بلوغ و استقلال شخص می‌رسد، نوجوان در این مقطع از حساسیت ویژه‌ای برخوردار است و در انتخاب دوست جوان باید راهنمایی شود. زمانی که جوان با انتخاب نادرست با افراد لالابالی و خلافکار دوست شد کم‌کم به راه‌های خلاف کشیده می‌شود. آمارها نشان می‌دهد دوستان ناباب در معتاد شدن جوان سهم بسیار زیادی دارند و در این پژوهش این موضوع تأیید شد. بعضی از نوجوانان به دلیل داشتن الگوی نامناسب (پدر خانواده) مبتلا به این عامل خانمان سوز شده‌اند و باعث از هم پاشیدگی خانواده می‌شوند. حدود ۶۰ درصد موارد اولین تجربه مصرف مواد، به دنبال تحریک دوستان رخ می‌دهد؛ ارتباط دوستی با همسالان مبتلا به سوء مصرف مواد، عامل مستعدکننده قوی برای ابتلای نوجوانان و جوانان به اعتیاد است. مصرف کنندگان مواد برای گرفتن تأیید رفتار خود از دوستان سعی می‌کنند آنان را وادار به همراهی با خود کنند. گروه همسالان به خصوص در شروع مصرف سیگار و حشیش بسیار مؤثر هستند. بعضی از دوستی‌ها فقط حول محور مصرف مواد شکل می‌گیرند. در این صورت اگر نیازهای عاطفی و روانی نوجوان در خانواده برآورده نشود، احتمال پیوستن فرد به گروه‌های دوستان ناباب و منحرف و ناهنجار بیشتر می‌شود. در خانواده‌های متشنج و از هم گسیخته چنین مشکلاتی به وفور ایجاد می‌شود. آگاهی جوانان و نوجوانان از توانایی‌های خود، ضمن آنکه باعث می‌شود به ارزش وجودی‌شان پی برده و خود را فردی شایسته حس کنند، سبب می‌شود تلاش کرده ظرفیت‌های بالقوه خود را به مرحله فعل برسانند. نوجوانانی که به توانمندی بالقوه و بالفعل خود پی برده، احساس ارزشمندی و اعتماد به نفس آنها ایجاد شده قدر و منزلت خود را بیشتر می‌دانند و هیچ‌گاه سرخورده، مأیوس و ناامید نمی‌شوند و حاضر نیستند آن را به خاطر لذت آنی مواد مخدر، از دست بدهند. در یک نوجوان خودباور، هویت به معنای واقعی شکل گرفته و بسیاری از استعدادها به منصفه ظهور رسیده است. بنابراین کمتر در دام انحرافات اجتماعی

از جمله اعتیاد، گرفتار می‌شوند. یکی از مهمترین اهداف هر نوجوان در جامعه، پیشرفت تحصیلی همه جانبه است که از طریق شرکت در آزمون‌های مختلف، ارتقاء پایه، کسب مهارت‌های فنی و حرفه‌ای و در نهایت قبولی در کنکور دانشگاه‌ها میسر می‌شود. در این صورت دانش‌آموزان یا از لذت ناشی از یادگیری شادند و یا رسیدن به اهداف بالاتر و تصدیق اجتماعی؛ اما عوامل خانوادگی، فردی و آموزشی متعددی دست به دست هم داده، باعث شکست تحصیلی نوجوانان شده، تا آنان نتوانند به خواسته‌ها و آرزوهای تحصیلی خود برسند و دچار ناکامی شوند. خانه، مدرسه و جامعه سه ضلع اصلی فرایند آموزش و یادگیری را در نوجوانان و جوانان تشکیل می‌دهند. همکاری این سه نهاد در تعلیم و تربیت نسل آینده نوجوان لازم و ضروری است. خانه و اجتماع نیز بسترساز و مهیاکننده محیط مطلوب برای نوجوان جهت ورود سالم به محیط‌های آموزشی است. عدم کنترل یا سستی یکی از این سه نهاد در جلوگیری از اعتیاد نوجوانان، اقتدار دیگری را در پیشگیری تضعیف می‌کند. هماهنگی خانه، مدرسه و جامعه پیشگیری از اعتیاد را در نوجوانان و جوانان بهبود می‌بخشد.

ورزش موجب شادابی و طراوت روحی و سلامت جسمی جوانان می‌شود، مهارت‌های جسمی آنان را افزایش داده و شکوفایی سازد و به آنان کمک می‌کند تا در مسابقات مختلف شرکت و به شایستگی‌های خود برسند، و با پر کردن بخشی از اوقات فراغت، تمرکز فکری و جسمی خود را از سایر امور، به خصوص انحرافی مانند اعتیاد، برای پرداختن به آنها نداشته باشند. ورزش بخشی از انرژی‌های نوجوانان که از شادابی آنان سرچشمه می‌گیرد، را به صورت تحرک، همکاری و تعاون، در می‌آورد و به آنان کمک می‌کند تا روحیه رقابت سالم و مبارزه با بیماری‌های روحی مانند افسردگی را یاد بگیرند و از گرایش به اعتیاد امتناع کنند. نوجوانان در مرحله‌ای از رشد شناختی و عاطفی قرار دارند که احساسات بر ادراک در آنها غلبه دارد، ماجراجو، اهل ریسک و کنجکاو هستند. بنابراین بدون توجه به آینده و عواقب کارها، دست به هر خطر می‌زنند تا به مسائل پوشیده بر آنان دست یابند. به ضرر و زیان مواد مخدر و سیگار زمانی پی می‌برند که آن را تجربه کنند. چون تجربه مواد مخدر، اعتیاد به دنبال می‌آورد بنابراین جبران و رهایی از آن برایشان گران تمام می‌شود. پس تا آنجا که ممکن است باید عملی و به طور تجربی و ملموس، نوجوانان را با عوارض اعتیاد آشنا کرده و آنان را راهنمایی و مشاوره کرد تا در دام اعتیاد اسیر نشوند. کمبود محبت از جانب خانواده‌ها و بی‌مهری و کم‌توجهی و ضعف شخصیتی و نداشتن جایی برای تکیه‌گاه و بروز انکار

و خلاقیت‌ها از دید روانشناسی، عاملی است که سبب گرایش به اعتیاد در نوجوانان و جوانان می‌شود. نوجوان گوشه‌گیر با دیدن کمترین مهر و محبتی از جانب دوستان به سوی آنها کشیده می‌شود.

پیشنهادها

- برگزاری نمایشگاه‌های سوء مصرف مواد به صورت سالیانه در مدارس راهنمایی و متوسطه؛ همچنین بازدید سالانه دانش‌آموزان مدارس متوسطه در معرض خطر از زندانیان مواد مخدر، به منظور عبرت‌آموزی و توجیه آنها؛
- همکاری سه جانبه مدرسه، خانواده‌ها و پلیس مواد مخدر برای آگاهی‌بخشی به جوانان از طریق جلسه و سخنرانی و انتقال تجارب به یکدیگر و افزایش سطح آگاهی و شناخت خانواده در مورد آثار سوء مصرف مواد مخدر؛
- تقویت اراده و قدرت روحی و آموزش مهارت نه گفتن به جوانان و نوجوانان در مقابل تعارف به مصرف مواد مخدر از طریق ترویج فرهنگ دینی، بومی و ملی و از سوی خانواده‌ها، مدارس و رسانه‌های جمعی؛
- دادن مسئولیت‌های مختلف مدرسه به دانش‌آموزان در معرض خطر و کمک درسی به آنان که دچار شکست تحصیلی شده‌اند با همکاری خانواده‌ها؛
- تقویت نظارت‌های اجتماعی رسمی و دولتی و نیز نظارت‌های مردمی و محلی از جمله امر به معروف و نهی از منکر برای پاک‌سازی فضای جامعه و تعدیل آزادی‌های اجتماعی؛
- برنامه‌ریزی اصولی و صحیح برای اشتغال در جامعه، رفع بی‌عدالتی و پیگیری منطقی نیازهای جوانان، تأمین امنیت و نیاز شهروندان؛
- جلوگیری از مهاجرت‌های بی‌رویه به شهرهای بزرگ و جلوگیری از پرداختن جوانان به اشتغال‌های کاذب؛
- ایجاد مراکز آموزشی، ورزشی، تفریحی و مشاوره‌ای برای گذران اوقات فراغت نوجوانان و جوانان با اهداف نشاط، شادمانی و ایجاد تحرک در قشر جوان در مناطق مختلف از سوی نهادهای ذیربط؛
- ایجاد تسهیلات لازم برای جوانان و نوجوانان از قبیل وام ازدواج، وام مسکن، وام اشتغال و ایجاد بستر مناسب برای بیمه همگانی، بیمه بیکاری و برخورداری نوجوانان و جوانان از تسهیلات اجتماعی؛
- فراهم کردن موقعیت‌ها و بسترهای لازم در جامعه برای اشتغال زندانیان پس از آزادی از زندان؛

- تقویت اعتقادات فرزندان، به ویژه در کودکی و نوجوانی، در کنار پایبندی عملی والدین به آموزه‌های دینی؛
- دوستی با فرزند و حذف فاصله والدین با فرزندان، به گونه‌ای که آنان به راحتی مشکلات و نیازهای خود را به والدین بگویند. توجه به نیازهای روحی و عاطفی اطفال و نوجوانان و ایجاد فضای مطلوب و آرام در خانواده؛
- شناخت نیازهای روانی و کیفیت ارضای این نیازها در شادابی و نشاط فرد بسیار مؤثر است و ارضاء نشدن آن و یا ارضای ناقص آن، اثرات نامطلوب بر جای گذاشته و زندگی را به کام فرد تلخ می‌کند و فرد را به انحراف می‌کشاند؛
- هماهنگ کردن نهادهای عمومی و خصوصی فعال در زمینه پیشگیری از جرم؛
- اطلاع‌رسانی شفاف رسانه‌های جمعی برای تشویق جوانان درباره تسهیلات و فرصت‌هایی که جامعه برای آنان قرار داده است؛
- آگاه‌سازی قشر جوان توسط رسانه‌های جمعی از پیامد و آسیب‌های ناشی از مصرف مواد مخدر صنعتی و روانگردان.

فهرست منابع

- جمعی از نویسندگان. (۱۳۸۳). انجمن معتادان گمنام. کمیته ترجمه. تهران: نشر ترقی.
- جهانگرد، یدالله. (۱۳۷۹). نحوه رفتار والدین با فرزندان. تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- دادگران، سیدمحمد. (۱۳۸۲). مبانی ارتباطات جمعی. تهران: انتشارات فیروز.
- ستوده، هدایت‌الله. (۱۳۸۱). آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحراف). چاپ دوازدهم. تهران: انتشارات آوای نور.
- سلیمی، علی و داوری، محمد. (۱۳۸۵). جامعه‌شناسی کجروی. چاپ سوم. تهران: انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- شهیدی، محمدحسن. (۱۳۷۵). مواد مخدر، امنیت اجتماعی و راه سوم. چاپ اول. تهران: انتشارات اطلاعات.
- شیخ‌وندی، داوود. (۱۳۸۳). جامعه‌شناسی انحرافات و آسیب‌شناسی اجتماعی. چاپ دوم. تهران: نشر و پخش کتاب.
- عربی‌ان، نرگس. (۱۳۸۲). اعتیاد و راه‌های پیشگیری از آن با تأکید بر تربیت و خانواده. مجله حیات سبز، شماره ۳.
- فرحیها، محمد. (۱۳۸۸). کاربرد یافته‌های جامعه‌شناسی در الگوهای پیشگیری. مجموعه مقالات نخستین همایش ملی پیشگیری از جرم. تهران: اداره کل منابع و متون درسی معاونت آموزش نیروی انتظامی.
- فولادی، محمد. (۱۳۸۲). بررسی میزان عوامل اقتصادی-اجتماعی مرتبط با سرقت در میان جوانان. قم: انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی.
- قربان حسینی، علی اصغر. (۱۳۶۸). پژوهشی نو در مواد مخدر و اعتیاد. جلد اول. تهران: انتشارات امیرکبیر.

- محمدزاده، شیرزاد. (۱۳۸۸). دوستان ناباب و اعتیاد. مجله ایران پاک، شماره ۲۳.
- مدنی، سعید. (۱۳۸۱). خانواده و اعتیاد، مجموعه مقالات دومین همایش آسیب‌های اجتماعی در ایران. تهران: نشر آگاه.
- مهدوی، محمود. (۱۳۹۰). پیشگیری از جرم (پیشگیری رشدمدار). تهران: انتشارات سمت.
- مهدی خان، زهرا. (۱۳۸۲). والدین خودخواه، فرزندان رها شده. تهران: نشر پیکان.
- موسی‌نژاد، علی. (۱۳۸۳). اعتیاد و قاچاق مواد مخدر. مقالات اولین همایش ملی آسیب‌های اجتماعی در ایران. جلد دوم. تهران: انتشارات آگاه.
- هنری ماسن، پاول و همکاران. (۱۳۷۳). رشد و شخصیت کودک. یاسایی، مهشید، مترجم. تهران: نشر مرکز.
- یعقوب، رستمی. (۱۳۸۸). بررسی شیوه‌های اثربخشی پیشگیری از اعتیاد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه نراق.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی